

KADIN SORUNSAI ÜZERİNE HUKUK VE EDEBİYAT İLİNTİLİ DENEYSEL BİR ÇALIŞMA

Gülizar GÜLOL

Khas öğretim görevlisi

Binsem dalına
da sallasam
ağacı,

Yıldızların
dökülüne verecek,
gece.

Oktay Rifat

'*Danaburnu*', bir hukuk adamı olan Oktay Rifat'ın, Madaralı roman ödülünü almış, 60 yaşından sonra yazdığı romanlardan ikincisidir. Bu yazıda, *Danaburnu* romanındaki, hukuksal izlekleri feminist bir yaklaşımla ele alınıp, hukuk ve edebiyatın inkâr edilemez bağının göz ardı edilmemesi gerektiği üzerinde deneysel bir analizle durulacaktır.

Edebiyat, farklı zihinlerin bilgilerini açığa çıkaran, toplumsal gerçeklerle yüzleşen onları izdüşümleyen muhteşem bir sanat ve iletişim aracıdır.

Roman, öykü, şiir, anı, deneme, tiyatro gibi edebi anlatıların ardında yazarın varoluşuyla birlikte getirdiği tüm birikimler vardır. “İnsan tamamlanmış bir tasarı değil, olagelmekte olan bir varlıktır” diyor Heidegger. Yazarın, beslendiği toplumsal, kültürel ve tarihsel arka plan, eserlerde güçlü bir biçimde kendini ifade ederek durur. Yazarların, eserlerinde, üzerinde düşündüğü ve beslendiği her şey toplumsal sorunlar, değişimler, dönüşümler, ideolojiler yazarın söylemine göre yeniden anlatılır. Bu anlatılar, edebiyatın diriliği ve devinimi ile bir toplumun geçmişinin dev bir yansıması olur adeta.

Hukukta ve edebiyatta ortak olan ana malzeme insandır ve insanlar arasındaki sorunlardır. Edebiyat daha kucaklayıcı olduğu için hukuk, edebiyatın içinden yürüyerek kendine yol açar. Edebiyat insanlar arasındaki sorunları irdeler ve ortaya koyar, hukuk ise sorunları çözer, adaleti sağlar.

İnsanda doğuştan getirilen adalet duygusu geliştirilmeye muhtaçtır. Yetişmesi, olgunlaşması, yaşamının sonuna dek sürecek bir hukukçunun adalet duygusu da üzerinde durulması gereken en önemli olgudur.

Bir insan yavrusunun özündeki en ham, en içgüdüsel duygudur adalet duygusu. Geliştirilebilmesi de her türlü anlatımın, edebiyatın iyileştirici, sağaltıcı özelliği ile olur.

Aşağıdaki mısralar bunu ne güzel örnekler:

*“Bir düşünceden.
Kuramdan çok bir duygudur adalet,
İnsanla dünyaya gelen;
Üç aslanın bir karacaya saldırıp parçaladığını
Bir belgeselden izleyen iki yaşındaki oğlumun
Öfkeyle televizyonun camına hamle etmesini
Başka nasıl açıklayabilirsiniz.”*

Bu duygu en ilksel en saf en derin yanıdır insanoğlunun.

RUHU İNCELMİŞ İNSANLAR HUKUKÇU OLMALI

Aristoteles adaletle ilgili şunları söyler: “Yasa karşısında herkes eşittir ve yasa, eylemin yasaya uygun olup olmadığı ile ilgilenir. Düzeltici adalet, adından da anlaşıldığı gibi haksız ve erdemsiz bir biçimde edinilen malın ya da buna muadil şeylerin yargıç tarafından bunu alandan alıp, kendisinden alınana vermek ve dolayısıyla bir tarafın bozduğu eşitliği tekrar sağlamaktır.”

Adalet ve eşitlik duygusu gelişmiş, derin bir insan sevgisiyle beslenmiş, ruhu incelmış ve bu incelme sürecini geliştirebilecek insanlar hukukçu olmalıdır.

“Modern hukukçu, başkasının kulavuzluğu ve yardımı olmaksızın kendi aklını kullanma cesaretini gösteren, hukuki problemlere kendi düşünümüllüğü çerçevesinde çözüm arayan, modern bir hukuk düzeninin oluşturulmasına düşünsel katkı

Yapan, hukukun adalet izleğinden sapmaksızın gerçekleştirilmesini temin eden özne-bireyi deyimlemektedir.”

Danaburnu, bir hukuk adamı olan Oktay Rifat’ın, Madaralı roman ödülünü almış, 60 yaşından sonra yazdığı romanlardan ikincisidir. Danaburnu romanındaki, hukuksal izlekleri feminist bir yaklaşımla ele alınıp, hukuk ve edebiyatın inkâr edilemez bağının göz ardı edilmemesi gerektiği üzerinde deneysel bir analizle durulacaktır.

Oktay Rifat, Danaburnu’nda kadın sorunsalını, dokunulması zor olan, fahişeler ve fahişelik sorununu başarıyla kurgulayarak ve okuyucuyu sarsarak düşündürmüştür. Toplumunu doğru analiz eden, anlatımı güçlü bir yazarın kaleminden bir fahişenin duyguları, düşünceleri, özlemleri, çektiği acılar, yaşadığı sıkıntılar, kısırlanmışlığı, kendisine ait olması gereken cinselliğinin hoyratça savrulmasının onda yarattığı yıkımlar başarıyla anlatılmıştır:

Recep, İstanbul’da yalnız yaşayan bir gençtir. Aslında bir fahişe olan Emine’ye tutulur. Emine onu bırakıp gider. Recep bu gidişin, bir terk ediş olduğunu anlar ve divaneye döner. Terk edilmenin acısıyla, onu elde etme, elde tutma arzusu dizginlenemez hale gelir. Artık Emine’yle hesaplaşması onun erkek olarak varoluşunun sorunudur. Sonunda onu genelevde bulur. Emine onun evlenme teklifine de kulak asmaz. Recep onu beş yerinden bıçaklayarak yaralar ve beş yıl hapis yatar. Hapisten çıktığında Emine’yi elde etme tutkusundan hiçbir şey kaybetmemiştir. Emine’ye kendini kabul ettirme, aslında erkekliliğini onaylatmadır bu olgu. Emine’nin zengin biriyle evlendiğini öğrenir. Sonunda Emine’nin kocası Berber Recep’i öldürür.

Emine, küçük yaşta yetim kalmış, üvey babasının tacizlerine uğramış, teslim olmayarak onu öldürmüş ve hapse düşmüştür. O kendini koruyamaz, onu ne ailesi korur, ne koruyacak yasalar vardır? 19. yüzyılda yazılmış olan Sefiller romanındaki Fantine’i fuhuşa iten sosyal ve yasal nedenlerle Emine’yi fuhuşa iten nedenler arasında hiçbir fark yoktur. İnsanlık bu konuda çok yol almamış gibidir. Emine, para için bedenini satarken, bedeni nesnel varlığıyla ona bela olmuştur; çünkü o kadın olarak doğmuştur. Bu onun için bir lanettir. Emine’nin varlığı bedeninden kopmuştur, ömrü boyunca kendini bulmak ve onunla bütünleşmek çabası içinde nafile yol alır; varoluşunu kurtarmaya çalışırken aslında varoluşunu yitirir. Artık başkalarının tutsağıdır. Onun bedeni ucuz bir sermayedir ve bedeninden geçinenler vardır.

Emine, Recep’i bir müşteriden öte görmez; aşkı, sevgiyi hiç bilmez.

SUÇLULAR OLANAĞANLIKLARIYLA YERLİ YERİNDELER

Danaburnu romanı toplumsal gerçekçi bir romandır. Yazar, Emine’nin ferdi gibi görünen hikayesinde, toplumdaki hemen hemen bütün genelev kadınlarının yaşamlarını sürdürmek için çaresizlikten geneleve itilişlerinin ya da geneleve düşüş sebepleri ne olursa olsun bu kadınların mağduriyetlerini, romandaki kahraman Emine aracılığıyla anlatarak okuyucuya bir pencere açar ve bu pencereyle, aydın olarak toplumun sosyolojik ve hukuksal çözüm bekleyen genelevler, genelev kadınları, sevgi, sevgisizlik, aile içi tecavüz, cinsellik, sorunlarının nedenlerini düşündürür.

Hapise düşen bir kadın ise artık suç batağına iyice saplanmış, onun kurtuluş umudu yoktur. Emine'nin ve Emine gibi olan tüm genelev kadınlarının trajik hikayesi budur. Hapishanelerin suçluyu ıslah eder değil, suçlu üretir halde olması da çok önemli bir hukuksal sorundur.

Hasan Dursun, fuhuşa teşvikin suç olduğunu açıklar.

“Cebir veya tehdit kullanarak, hile ile ya da çaresizliğinden yararlanarak bir kimseyi fuhuşa teşvik eden veya fuhuş yapmasını sağlayan kişi hakkında yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarısından iki katına kadar artırılır.”

Bir kimseyi fuhuşa itmek suçtur; ama suçlular tüm olağanlıklarıyla yerlerinde dururlar. Romanımızdaki Emine, tecavüze uğramış, kendini korumak isterken katil olmuş, hapishanede kadın tacirlerinin eline düşmüştür. Etrafında onu fuhuş batağına çeken birçok insan vardır.

Fuhuş suçtur ama; tüm olağanlığıyla hayatın içinde üstelik ekonomik katkısıyla sürüp gitmektedir. Emine de yaşamını fuhuştan kazanmaktadır.

Sabite Kaya, çok önemli olduğu halde, açmazları yüzünden üzerinin örtüldüğü, kadınların çok çeşitli nedenlerle sürüklendiği fahişelik olgusu üzerinde çalışmış bir eğitimci. ‘Bedensiz Ruhlar’ adlı belgeseliyle de Altın Koza ödülünü almış. Bu belgeseliyle ilgili verdiği bir röportajda hayat kadınları sorunsalını büyük bir hassasiyetle nasıl ele aldığını şöyle anlatıyor:

“Bu çalışma sırasında erkeklerin ve kadınların iki ayrı dünyası olduğunu fark ettim. Biri bizim bildiğimiz babamız, eşimiz, kardeşimiz, arkadaşımız olan erkekler, diğeri sadece o sektörde çalışan kadınların bildiği karanlık yüzü olan erkekler. Düşünün, gündüz saat 9’da, öğlen 12’de, gece 01:00’de, sabah 04:00’de bu erkeklerin birleriyle birlikte olmak için o kadınların telefonlarını nasıl çaldırdığını görürdüm. Bu adamlar nihayetinde birinin oğlu, birinin babası, birinin eşi ve sabahın 9:00’undan gecenin 05:00’üne kadar bu adamlar bu işi bu kadar serbest yapabiliyor. Yani Türkiye’de namus adına bu kadar çok kadının öldürülmesini kavramak zor. Neredeyse günde ortalama üç kadının namus uğruna öldürüldüğü bir ülkede, erkeklerin bu kadar namussuz olabilmesi beni çok etkiledi”.

ERKEKLİĞİNİN YETERSİZ BULUNDUĞU ALGISI

Oktay Rifat’ın Danaburnu romanında da dipsiz bir kuyuda kaderleriyle baş başa kalmış fahişelerin yalnızlıkları, çaresizlikleri aynı duyarlılıkla ele alınmış.

Fuhuş, etimolojik anlamı çerçevesinde; insan bedeninin her türlü müstehcen ticareti olarak tanımlanabilir.

Kadının emeğinin ucuz olması onu ucuzlayarak fuhuş sektöründe kullanılmasına itmektedir. Fahişeliğin tarihi ve sosyal olgularla bağlantısını şöyle açıklar makalesinde, Hasan Dursun: *George Bernard Shaw’ın (1905) belirttiği gibi, fahişeliğe, kadının ahlaken düşük ve erkeğin çapkın olması değil, kadının düşük ücret alması, emeğine daha az değer verilmesi ve fazla çalıştırılması yol açar. Shaw, kadına reva görülen bu zulüm sonucu,*

bunun bedelini daha ağır ödeyerek fazilet yerine günah kazanıldığını ifade etmektedir.”

Emine’nin, toplumun yerleşik yargısıyla fahişe olma nedeni, cinselliğe aşırı düşkünlüğü de değildir. Hatta cinsellikten nefret etmektedir. Bu nefretlik, kadına kötü yazgı biçiren kaderinden nefret etmek gibidir. Recep, Emine’nin kendisini reddedişini bir türlü anlayamaz. Bu reddedişini erkeğinin yetersiz bulunup reddedişini gibi algılar. Okuyucu, Emine’nin cinsellikten nefret ettiğini öğrenince Recep’in erkek egosunun ne denli zavallı bir durumda olduğunu görür.

Roman, Emine’nin bakış açısıyla yazılıysaydı, okuyucu doğrudan Emine’ye acıyacak onu anlayacak ve hiç düşünmeden onun tarafında olacaktı; oysa yazar okuyucuya bir sorumluluk yükliyor, ondan emek harcamasını bekleyerek Emine’nin arka plandaki hikâyesini, onu geneleve ve hapse düşüren, cinayete karışmasına sebep olan koşulları göz önüne getirecek emeği harcayarak Emine’yi arka planda yakalamasını istemekte, dolayısıyla kendi duyarlı okuyucusunu yaratmaya çalışmaktadır. Yazarın okuyucuya yüklediği bu sorumluluk insanların, düşmüş kadınlara karşı tutumlarında olduğu gibi onları dışlamanın ötesinde onları bataklığa düşüren koşulları anlamalarını da sağlamaya çalışmaktadır; çünkü yazar bu anlatısıyla kendi cinsiyetinin dayatılmış kimliğinden çıkarak, toplumun nerdeyse hiç değişmeyen önyargısından sıyrılarak, fahişeleri anlamaya başlar. Onları anlamamızı ve onlara anlayışlı olmamızı isteyerek kocaman bir adım atmış olur.

Roman, erkeğin kadını cinsel açlığını doyuran bir meta gibi görüp, erkeğin erkeğinin kısırtıldığı toplumumuzda, Recep’in bu toplumun kısırtılmış erkeğini yaşamak için erkeklere hizmet eden, aslında toplumun zavallılaştırdığı bir kadın karşısında onun zavallılığını anlamayıp hâlâ erkin peşine düşen bencilliğinin son derece dramatik bir şekilde anlatıldığını görürüz. Cinselliğin dayatılarak, zavallılaştırdığı bir erkek olan Recep toplumunda benzeri olan, çoğu erkekten biridir.

Özetle, bu romandaki toplum gerçekliğinden ayrı edilmeyen hukuksal sorunlar, kadının bedeninin ekonomik sistemin çarkları içerisinde, meta olarak kullanılması. Kadının bir sermaye olarak kullanılmasının, insan haklarına ve yasalara aykırı olması. İnsan bedeninin kendi inisiyatifinin dışında, başkasının zevkinin emrine verilmesi ile tüm varlığının ayaklar altına alınması. Fahişeliğin tanımında aslında can yakan iki sözcük: İnsan bedeni ve ticari kazanç -özellikle kadına kader biçiren olgu- iki kavram olarak yan yana durdukça ticari kazanç, insan bedenine tercih edilecek ve insan bedeninin talanı olan fahişelik kurumu yerinde duracaktır./durmali midir?

Hapishanelerin ıslah ediciliği yerine suçluluğu artıran kurumlar haline dönüşmesi. Erkek egosunun kadını ezen, onu yok sayan güçlü gibi görünen zayıf tarafı, çocuğun aile içinde şiddet görmesi, kadının şiddet görmesi, cinayet, taciz, tecavüz, erkek egemen toplum düzeninde ezilen kadın, aile içi tecavüz gibi sorunlar gün gibi aşikâr sorunlar.

Ele aldığımız romandaki insanların insanca sorunlarını ayrıştırıp, hukuk sorunlarının dışında tutabiliyorsak, edebiyatı da hukuksal yetkinliğe ulaşmada bir araç olarak yok sayıp onu kullanmaktan vazgeçebiliriz.